

րենացին պարզ ասում է, որ Հայկը Բարե-
լոնցի էր և Բէլլին ընկերակից: Այս ինչպէս
և յետոյ ցոյց կտանք ուրիշները՝ ապացոյց են,
որ մեր վէպը եղծուած ու դիտաւորեալ փո-
փոխութիւններն է ենթարկուած: Ո՞րն է
հիմայ կեղծն այս երկուսից. կամ Հայկի
տիպը և կամ նրա բարեւոնցի լինելը: Տիպը
կեղծելու ոչ կարիք կար ոչ հաշիւ: Բայց նոյն
անձը Բարեւոնցի հանելու, սեմիտացնելու,
մեր վէպին հերոսն Աստուածաշունչի պատ-
մածին հետ կապելու, ոչ միայն կարիք այլ և
անհրաժեշտ պահանջ կար, քրիստոնեայ հա-
յերի զգացումները շոյելու, նրանց ծագումը
Ս. գրքի հեղինակաւոր վկայութեամբ հաս-
տատելու և ազգային հին ու կասկածելի ա-
ւանդութիւնը սրբադարձելու համար:

Ահա թէ որն է կեղծիքը, տիպերն հին
են և անարատ, միայն նրանց զործողութեան
ու ծագման հանգամանքներն են եղծած ի հա-
ճոյս կրօնական մօտիւնների և արգիւնքն այն է
եղել, որ մի զուտարիւն գերմանական տիպ
դուրս է եկել սեմիտի դերում: առանց սա-
կայն այս վերջինի Ֆիդիքական յատկանիշ-
ները գէթ կեղծումներով իր վրայ առնելու...
Եղծելով Հայկի մասին եղած աւանդութիւնը,
կարիք կար նա և կեղծելու նրա սերնդեան
ծագումը, Բագրատունիք Հայկի սերունդ էին
համարուում (Խոր. Ա. ՈԲ.). Խորենացին կա-
րեւոր է համարում հերքել այդ աւանդու-
թիւնը՝ «յիմար և անո՞՞՞ անուանելով եղա-
ծը, որովհետեւ ինքը մտադիր էր նոյնը յե-
տոյ «ո՞՞՞» — պատմելու... ո՞՞՞ որ ստեղ-
ծուած էր Ս. գրքի պատմածները խնկարկե-
լու և ազգայինը սեմիտացնելու ցանկութեամբ
...: Բագրատունիների հետ մեր մեծ իշխա-
նական առհմերից որի՞ն չի գուրգուրել սեմի-
տանալու տենչանքը, Ամատունիներին յիշենք
արդեօք, թէ Արծրունիներին:

Մենակ հայ վէպը եղծողն ու հայ իշ-
խանները չեն որ աշխատում են սեմիտանալ:
Այդ ամէնը կատարուած է գիտակցական հա-

1 Վրացի, ինչպէս երևում է, այնքան հեռու են
գնացել այդ ասպարեզում, որ Բագրատունիներին համեմատել են
ցանկացել ուղղակի Դաւթի ստեղծից...

շիւներով: Տարօրինակն այն է, որ մենք ինք-
ներս, ներկայում, առանց այդպիսի նպա-
տակների ու դրդումների սեմիտացնում ենք
մեր հերոսներին, հակառակ մեզ հասած պատ-
մական աեղեկութիւններին. «խարտեաշ և
զանգրահեր» Հայկը, մեր տներում սովորա-
կան դարձած պատկերների մէջ, երեւան է գա-
լիս որպէս մի սեմիտ, այդ ցեղին յատուկ
ահագին քթով... Եթէ Խորենացին յարու-
թիւն առնէր, անտարակոյս պիտի զարմա-
նար, Հայկի տեղ մի Արրահամի թոռ տե-
նելով: Այդ գեւ թաւական չէ. մենք եղծել
ու սեմիտացրել ենք ոչ միայն Հայկի նման
առասպելական, այլ և բուն պատմական ան-
հատներ, հակառակ մեզ հասած ստոյգ ցե-
ղաբանութեան: Աւարացի հերոսը, յայտնի է,
որ մօր կողմից պարթեւ էր, իսկ հօր կողմից,
եթէ հաւատանք Խորենացուն, չինացի, — ու-
րեմն մի մօնգօլ արիական խառնուրդ, բայց
և այնպէս, նրա պատկերն էլ, այսօր նկա-
րուած է սեմիտի քթով: Մենք այսօր այդ
ասպարեզում այնքան հեռու ենք գնացել
որ սեմիտ կերպարանքի այդ բնորոշ տարրը
ձանաչում ենք «Հայկական քիթ» անունով,
այն ինչ մենք արիական ժողովուրդ ենք հա-
մարում:

Ինչպէս ամեն բան, հարկաւ, սա էլ ու-
նի իր խորին պատճառները, որոնք ծնունդ
են մարդա հոգեբանական հիմունքների...
Առաջիկայում պիտի ջանանք, մեր ուժերը
ներածին չափ, բացատրել այս ամէնը...

Գր. Վանցեան

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ

(Նարունակութիւն) *

Ո Լ Օ

Ե և Կ ձայներուն նման՝ զբարբառի ո և օ
հնչիւններն ալ ենթակայ եղած լինելով գրեթէ

նոյն փոփոխութիւններուն երկուքը կը միացնենք այստեղ՝ դասաւորելով մեր քննութիւնը ճիշտ այն ձևով, ինչպէս եւ է:

Ա. ու և օ շեշտի տեսակէտով.

1. Գրաբարի միափանկ բառերուն մէջ ու և օ ձայներուն շեշտն անփոփոխ մնացած, մինչև իսկ երբ նոյն բառը Ղարաբաղի բարբառին մէջ բաղմամբանի է վերածուած: Օր. փօցի՝ փոցի. սեփի՝ դոփն (աղաւնի). վրէժս՝ որս. վրէժնը կամ վրէժնը՝ ոտն. հնչի՝ սի. խեօ՞ղ՝ խող. մօտրէ՝ մօտ. իմօր՝ օձ. իմօր՝ յօնք:

2. Բաղմամբանի բառերու մէջ շեշտեալ ու և օ վերածուած անշեշտի: Օր. քննիչի՝ թագաւոր. խնայի՝ բաջ—ոտ (դիւանաբ). ուշանց՝ յիշոց. անդամը՝ աղօն. հանձնիրո՞ւ՝ ամաշկոտ. անդամը՝ աղօթք:

3. Աւերջմանի շեշտը տեղափոխուած վերջընթեր ու և օ ձայներուն վրայ: Օր. մօխոր՝ մօխիւր. նօրիկ՝ նօթի. անօթի. հեօփի՝ հոգի. անօղակ՝ յաջողակ. տօրուն՝ տորուն. կիտեմը կամ կիտեմը՝ կտեմն. յօրիկ՝ աղօթել. կերթունք՝ գործունէ:

4. Գրաբարի վերջընթեր վանկէն առաջ գտնուած բոլոր ու և օ ձայներն՝ իբր անշեշտ՝ թի վերածուած: Օրինակներն են. կծկոխոր՝ կոծոխուր. բոտոց՝ օրոց. արկիւրէ՛ղ՝ սողորել. յիսիւրէք՝ յորեքաբաթի. յիսիւրէ՛ղ՝ օրեւալի. խնայած՝ խոբոված. խնայիլ՝ խոբովել. շնորհաւոր՝ շորհաւոր. զոհողալ՝ զոհողալ. լոյնալ՝ լոյնալ. բոհալ՝ օրոտալ. բոհովիլ՝ օրոտիլ. բոհիլ՝ օրոտել. հրիւրիկ՝ ուրբել. խօսքովանալ՝ խօստովանուել:

5. Փոխանակ յարաշեշտի բառերը մնացած շեշտորդ, բայց դարձեալ անշեշտ ու և օ ընկած: Օր. փրութի՞ն՝ փոքոտի՞ն մօր՝ մօրուք. ուրիշ՝ օրինակ չկայ:

6. Հոլովման և անանցման ժամանակ շեշտէ առաջ գտնուած օ ձայնը հակառակ շեշտադրութեան ընդհանուր օրէնքներուն հակառակ նոյն իսկ վերելի 4-րդ պայմանին, կը վերածուի ու-ի, փոխանակ ջնջուելու. այսպէս կորեկ՝ կորիգ. սեռ. կուրեկի. հօրեկ, հօրեկի՝ ուբալ:

7. Բոլորովին ջնջուած անընչ ու և օ ձայներու մասին օրինակ չկայ. միայն «պոզովատ» և «կոտորել» բառերուն մէջն ու ձայնն ընկած է բոլորովին. որով բառերն ստացած են անկանոն տիպի. կօրեկ՝ ձեւերը: փիւ.՝ պիւլիս. կօրեկ՝ ձեւերուն—Գորիսի բարբառն ունի սակայն բոլորակալ «պաւաւտաւ» ձեւ՝ որ այստեղ կը պատկանի. նոյն բառը բուն Ղարաբաղի բարբառին մէջ աւելի ձեւափոխուելով ստացած է բոլորակալ անձանաշելի ձեւը:

8. Բացառութիւններ՝ որոնց մէջ անշեշտ ո կամ օ ընկած չեն: Օր. խօրոքոր՝ հօ. խօսք-

վանկալ՝ խօստովանուել. շնորհաւոր (կայ նաև ու-իդ ձեւը շնորհաւոր)՝ շնորհաւոր. կոտորակալ՝ գողա նալ. պիւլիւրցնիլ՝ բոլորել:

Բ. ու և օ բառի մէջ.

Ու և օ բառի մէջ կը կրեն հետեւեալ ձայնափոխութիւնները.

1. Առհասարակ կը վերածուին օ ձայնին. խիտ բաղմամբ ու օրինակներուն մէջն յիշենք միայն մի քանի հաաք. մօխոր՝ մօխիւր. գօրեկ՝ ցօրեկ. մօտրէ՝ մօտ. պօտ՝ պորտ. փօխեմ՝ փօխիւր. հանօր՝ ամօթ. ևն ևն ևն:

Այս օ ձայնը հետզհետէ աւելի գոցուելով կօ և ու շրջաններէն կ'անցնի և կը բարձրանայ մինչև իւ աստիճանը. ուր իր երանգը փոխելով՝ ետ կը դառնայ և հետզհետէ բացուելով իւ լիւ և մինչև ա ձեւին կը հասնի: Այս փոփոխութիւնները տեղի կ'ունենան հետեւեալ պայմաններուն մէջ.

2. —կօ. Այս փոփոխութիւնը տեղի կ'ունենայ գոց վանկերու մէջ և միայն ռ, ու, դ, ի ձայններէն առաջ. այսպէս են հետեւեալ օրինակները. շրեօր՝ շլոր, սալոր. պրեօր՝ պլոր (շրջեալ փիւ. պրեօր). շօր՝ շոր. ծօր՝ ծոր. խեօր՝ խնօր. լօր՝ լոր, չօր (Գորիսի բարբառով կ'ըսուի յօր). դօր՝ ուղղորդ, զօր (նմանապէս Գորիսի և Թաղոս գիւղի բարբառով կ'ըսուի դօր). բայց Գորիսի բարբառով պիւլիւր՝ բլոր (բոլորակալ կլոր), որ բուն Ղարաբաղի բարբառին մէջ պիւլիւր ձեւն ունի ձայնաւորներու համաբանութեամբ. —հիւլիւր՝ ոլու (Գորիսի բարբառով. իսկ բուն Ղարաբաղի մէջ հիւլիւր). —կլօր (կ'ըսուի նաև կլօր)՝ զօր. սօր (բուն Ղարաբաղի մէջ և Գորիս. իսկ Թաղոս գիւղի բարբառով սօր)՝ զօր. ասիլէ՝ սիլիւր՝ զօրգողալ. —գօիլ՝ աղիւ. կլիւլիլ՝ (Գորիս և Թաղոս գիւղի մէջ կլիւլիլ)՝ գլուխ. սօիլ՝ լորամարդի (գրաբարի դիմա՝ աղաւնի բառէն):

Աւելի կանոնաւոր հակառակ բայ վանկի մէջ կը գտնուին հօրեկ՝ ջօրի. հրիւրիլ՝ ոլորել. կծկօխոր՝ կոծոխուր. իսկ գ, զ ձայններուն առջև կը գտնուին հօփի՝ հոգի. կօփ՝ զոգ, գիւլի, և խօփ՝ խող ձեւերը. Սակայն ասոնք ալ այնքան գործածական և ընդհանուր ձեւեր չեն. հօրեկ ձեւն ունի Թաղոս գիւղի բարբառը. բուն Ղարաբաղի բարբառը կը գործածէ հօրի իսկ Գորիս ունի հօրի. —կծկօխոր բուն Ղարաբաղի ձեւն է թէև սակայն ասոր հետ գործածական է նաև կծկօխոր. Թաղոս գիւղը կը գործածէ կծկօխուր. իսկ Գորիսի բարբառը վերածած է դայն կծկօր ձեւին: Գլուլի հօփի կօփ և խօփ բառերուն ասոնցմէ առաջինը Թաղոս գիւղի բարբառին յատուկ ձեւն է, որուն տեղ բուն Ղարաբաղի ունի հիւլիլ իսկ Գորիս՝ հիւլիլ. —երկրորդը յատուկ է Գորիսի իսկ

վերջինը Գործիս բարբառին մէջ ունի խօզ ձեռքը:
 3.—ու. այս ձայնաշարքութեան համար առանձին կանոն մը կարելի չեղաւ գտնել. եղած օրինակները հետեւեալներն են. անդումը կամ անդուն՝ աղօն. հանմար՝ ամօթ. անխոտ՝ անտո. հիշվոր կամ հիշվօր՝ ալեւոր. անդարկ կամ անդարք՝ հմ. հանդող՝ խաղող. պնտոս կամ պոժոժ՝ շերամի բժոժ. կոնումաշ կամ կիմաշ՝ գոմէշ. կոնս կամ կիւս՝ գոմ. կոնդանա՝ գողանալ. քուրոն (շրջեալ * քումուր) կամ քոնըր՝ թոնիր. հունց՝ սնց. շակոնա՝ լակոտ. շնուհնալոր՝ շնորհաւոր. մուս՝ մոմ. կոնկոնա՝ կորկոտ. կոնակներ կամ կիսակներ՝ կոտեմն. կոնխոտը ևւն՝ կծոխուր. ծուպ կամ ծօպ՝ ծոպ. ծուս՝ ծոմ. խէշուկ՝ խէշօք. քուրոն կամ քոժօն՝ տորոն. անդունց կամ անշունց՝ յեշոց. կոնուս կամ կոնոս՝ հմ. խուփ կամ խօփ՝ խոփ. անուս կամ անոս՝ անկէ՝ որոճալ. միւրոն՝ միւրոն. այսպէս նաեւ—ոց.—ոս մասնիկները. ինչպէս յիշոնա՝ աղտոտ. հանակոնա՝ ամաշկոտ. փշկոնա՝ լուսնոտ (քաջքոտ; քաջք կամ քաջեր ունեցող). խմրոնց կամ խմրոց՝ խարտոց. քոնուց կամ քոնուրոց; քոնուց՝ օրօրոց. մեկնումուց՝ մատանոց, մատանոց ևւն:

4.—խ. այս ձայնափոխութիւնն ալ առանձին օրէնքի մը ենթակայ չ'իջար. եղած սակաւաթիւ օրինակներն են. կիւզ՝ գոզ, մէզ. հիւի՝ հոգի. պիւիւր՝ բուր, բուրաւ, կուր, կիւս՝ գոմ և անշունց՝ յեշոց: Դիտելի կէտն այն է որ ասոնք բոլորն ալ բացի առաջինէն ունին նաեւ ուրիշ կամ հօով ձեւերն ալ, ինչպէս որ վերը իրենց կարգին տեսանք:

5.—ի. այս ձեւն ստացած են միայն երկու բառ. այն է. կիսակներ՝ կոտեմն (որ Թաղոտ գիւղի բարբառով կը ըսուի կոնակներ, իսկ Գործիս մէջ կոնակներ) և կիմաշ (Գործիս բարբառով, բուն Ղարաբաղ և Թաղոտ գիւղ կոնումաշ):

6.—ր. այս ձայնաշարքութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն անգամ որ ո յաջորդէ վ ձայնին: ինչ որ ալ ըլլայ այս վ-ին ծագումը. այսպէս հայերէն չեղծաւոր, թագաւոր, շնորհաւոր, սովորել, թէ որք բառերը բուն Ղարաբաղի բարբառին մէջ վերածուած են կեղծավրէր, բնավրէր, շնահավրէր, սրվրէր, բնվրէր ձեւերուն:

Մի քանի բառերու մէջ յաջորդական ո ունեցող նախադասութիւնը վերածուած է վ-ի և ասոր իւր հետեւանք յաջորդ ո ձայնն ալ դարձած եղած է ր. այս բառերն են վրէս՝ հոտ. վրէր՝ հոր, ջրհոր, վրէճ՝ հող:

Այս օրէնքին հպատակ են և իւր օրինակ կը ծառայեն նաեւ նախադասութիւնն ո ունեցող բառերը, որոնց մասին յաջորդ բաժնին մէջ պիտի խօսուի ընդարձակօրէն:

Բացառութիւն է միայն հիշվոր՝ ալեւոր. իւս. * հիշվրէր՝ կանոնաւոր ձեւն:

7.—ե այս պարագան ալ առանձին օրէնքի մը չ'ենթարկուիր. եղած օրինակները հետեւեալներն են. խնկըր (Գործիս խնկի)՝ խնոցի. զհիւսու (Գործիս զհիւսու)՝ զորան. կերքուի (Գործիս և Թաղոտ կոնքուի)՝ գորտ կամ գորտուի. պիւի՝ բողի. քիւիւզ կամ Գործիս բարբառով պիւի՝ բուկան, բուիկ. հիւիւնը (Գործիս հիւիւնը)՝ ոլոն. նմանապէս Գործիս բարբառով քոնուց (բուն Ղարաբաղ քոնուց, Թաղոտ քոնուց)՝ օրօրոց:

8.—ա. ասոր վրայ պիտի խօսուի ով երկ-բարբառին բաժնին մէջ:

Գ. Ո և Օ բառին սկիզբը.

Ա.—Ո-ի փոփոխութիւնները:

1. Վերը երկու տեղ (էջ) առիթ եղաւ խօսելու նախադասութեան կը կրած ձեւափոխութեան վրայ Ղարաբաղի բարբառին մէջ. ասոնցմէ առաջինին մէջ այն եղբակացութեան հասանք թէ Ղարաբաղի բարբառին (ինչպէս և մեր այժմեան երկու գրական բարբառներուն ծնունդ տուող մայր բարբառին) սկզբնական ձեւին մէջ նախադասութեան ունեցած պիտի ըլլար ու երկ-բարբառային արտասանութիւնը, որ նոյն իսկ բառին սկիզբը գտնուելուն պատճառաւ հետագահեալ թանձրանալով ստացած է վօ ձեւը (ինչպէս է այժմեան գրականներուն մէջ): Սակայն որովհետեւ բուն Ղարաբաղի բարբառը վ ձայնին յաջորդող ո կամ ո ձայնը ր-ի կը վերածէ, այսպէս և այս վօ ձեւը աւելի յետոյ վերածուած է վրէ, որ է նախադասութեան ո-ի ձայնաշարքութիւնը բուն Ղարաբաղի բարբառին մէջ. օր. վրէս՝ որս. վրէիւս՝ ոչխար. վրէսիկ՝ ոսկի. վրէնցիկ՝ որձակ (աքաղաղ). վրէսիկը՝ ոսկոր. վրէսան՝ ոստայն (գորգ ևւն հիւսելու փայտեայ կազմած). վրէնը (հնագոյն * վրէնը ձեւէն)՝ ոտն. վրէր՝ որ. վրէրց՝ որձ. արու. վրէն՝ յետոյք: Ըստ այսմ այս բառերը անցած պիտի ըլլան ձայնափոխութեան հետեւեալ շրջաններէն. որս—ուրս—վորս—վրէս ևւն:

Թաղոտ գիւղի բարբառը վրէ-ի տեղ ունի վր. այսպէս վրիւստ, վրսիկ, վրսիկո, վրնը, վր. վրսան, վրց, վրս, վրցակ. իսկ Գործիս բարբառը միջին (կամ գրականին) վօ ձեւը անփոփոխ կը շարունակէ պահել. այսպէս՝ վոսիկո, վոնը, վորս, վոսի, վոսան ևւն:

2. Վերի ձեւերուն մէջ ո միշտ շեշտեալ է, այսինքն կը դառնուի միավանկ կամ երկավանկ բառերու մէջ, բազմավանկ բառերու նախադասանշեշտ ո ձայնը կը վերածուի ր-ի. օր. րոնի՝ ողողել. րոնի՝ ողորմել. րոնա՝ որոճալ. րոնա՝ որոտալ. րոնի՝ ողորմել. ճմարիկ (թուղթ ևւն). րոնի՝ որեւայի:

Այս պարագան երեան կը հանէ երկու ձայնաբանական օրէնքներու՝ այն է ձայնաւորներու

անկման և շեշտի տեղափոխութեան ծագման համեմատական ժամանակը, այս օրէնքները հառ- տատուած պիտի լինին Ղարաբաղի բարբառին մէջ անշուշտ աւելի առաջ քան սկզբնատառ- ունի վո-ի ձայնաշարքովը, որովհետեւ հակառակ պարագային, այսինքն երբ այս վերջին ձևափո- փութիւնը աւելի հին կամ մինչև իսկ ժամանա- կակից լինէր ձայնաւորներու անկման օրէնքին, այն ժամանակ վերի բառերը * վրդօղի, * վրդօրմի, * վրճօալ ևւն ձևերն ունեցած պիտի ըլլային այ- Ժբմ:

3. «Ալոռն» բառին ուն վերածուած է իս-ի ոքու վրայ սկզբնաձայնի հ շունչն ալ աւելնալով՝ բառն եղած է հիլիոռնը կամ հիլիոռնը:

4. Ոգնի բառին սկիզբը աւելցուած է կ ձայնը և դարձած է կօգնի, այս ձևն ալ սակայն աւելի հին պիտի ըլլայ, քան վրկ-ի օրէնքը, ա- ռանց որու բառը պիտի ստանար—կրկնի ձևը:

5. Ոջիլ բառը ըստ օրինի վրկիլ ձևն սաա- նալէ վերջ, իւն յաջորդ վանկի ի ձայնին ազդե- ցութեամբ ի-ի վերածելով եղած է վիլիլ, որով այդ բառին ձևափոխութեանց շարքը կը ներկա- յանայ այսպէս ոջիլ=ուջիլ=վօլիլ=վրկիլ=վիլիլ, Գորիսի բարբառը կանգնած է երրորդ աստիճա- նին վրայ և ունի վիլիլ:

6. Որոճալ=Ղբբ. արօճ անկ ձևին մէջ ո դարձած է ա. բայց այս փոփոխութիւնն ալ ա- լելի հին է, քան վո-ի օրէնքը, քանի որ հակա- ռակ պարագային* վարօճ անկ ձևը պիտի ունե- նայինը:

Բ.—Ո-ի փոփոխութիւնները.

1. Շեշտալ օ ձայնը սկիզբը կը մնայ օ. եղած ըլլոր օրինակներն են. օխօր՝ օձ. օր՝ օր- օրեկն՝ օրէնք, օրքնի՝ օրհնել, օրքոյ՝ օգուտ, օձի՝ կամ օձի՝ օձել:

2. Անշեշտ օ ձայնը համեմատ ընդհանուր կանոնին կը վերածուի ր-ի, առոր համար ունինք միայն րօճուց, րօւրուց, րօրեկ՝ օրօրոց օրինակը:

(Ուրախալիլիլ)

Հրաչեայ Ե. Աճառեան

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ԸՈՒՍՊՈՆՆԵՐԸ

Ս. ԽՈՐԷՆԱՑՈՒ

ՀԱՅՈՑ ՊԼԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՔՆՆԱԿԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒԱԾՔ)

(Շարունակութիւն) *

Ի.

Վ Ի Պ Ա Ս Ա Ն Ք.

Վիպասանքի մէջ մենք երկու կողմն ենք գտնում 1. պատմական, միացած կենցաղա- կանի հետ 2. բուն առասպելական մաս: Այս երկու մասն իրար միացած, իսկապէս կցուած են: Նախ տեսնենք առաջին մասը:

1.

Պատմական — ինչպէս տեսնենք.

Երուանդ:—Ինչպէս տեսնենք, Արտաշէսի ու Սաթենիկի, Արգաւանի և Արտաւազդի մասին եղած առասպելներն են կրում նաև վիպասանք անունը:

Պատմագիրը Երուանդի մասին և ապա նորա և Արտաշէսի կախը (Բ. լէ—խը) պատմելուց յետոյ՝ յիշում է իւր աղբիւրը. «Եւ զայս մեզ ստուգապէս պատմէ Ուղիւս քուրմ Հանույ, զորոյ մեհենեկան պատմու- թեանց, և զայլ բազում գործս՝ զոր ասել կայ մեզ առաջի, որում եւ պարսից մա- տեանքն վկայեն և Հայոց երգն վիպասանաց» (Բ. խը): Ուրեմն նա Երուանդի և Արտա- շէսի պատմութիւնը մինչև թՄԸ. դուրսն առ- նում է գրաւոր աղբիւրից, որի ինչ և ինչ պիտի լինելը մեզ այստեղ չէ հետաքրքրում: Հայոց վիպասանք միայն իրրե վիպութիւն են կոչուում այդ պատմութեան համար:

Ի նկատի ունենալով որ պատմագիրը գրաւոր աղբիւրից է օգտուում, և այն հան- զամները որ նա առասպելից օգտուելիս իրր «ձմարտելով» փոփոխում է առասպելը և իրենից ու իւր լեզուով մի նոր բան է պատ-

* Տես. Արամ 1900 համար. Գ. եր. 140:

1. Հմմտ. Ման. Визант. Врем. եր. 262: